

Славистика

Выпуск IX (2005)

Редакционная коллегия

д-р Петар Буњак, д-р Ксения Кончаревич, д-р Верица Копривица,
д-р Богдан Косанович, д-р София Милорадович,
д-р Боголюб Станкович, д-р Миrolюб М. Стоянович,
д-р Александар Терзич, Богдан Терзич,
В. П. Гудков (Россия), д-р Бранко Тошович (Австрия)

Главный редактор
БОГОЛЮБ СТАНКОВИЧ

Славистика

Књига IX (2005)

Уређивачки одбор:

др Петар Буњак, др Ксенија Кончаревић, др Верица Копривица,
др Богдан Косановић, др Софија Милорадовић,
др Богољуб Станковић, др Мирољуб М. Стојановић,
др Александар Терзић, Богдан Терзић, В. П. Гутков (Русија),
др Бранко Тошовић (Аустрија)

Главни уредник:
БОГОЉУБ СТАНКОВИЋ

Секретар редакције:

др Петар Буњак

Издавање ове књиге финансијски су подржали:

Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије
Филолошки факултет у Београду
„Чигоја штампа”

Издаје:

Славистичко друштво Србије, Београд, Студентски трг 3
e-mail: office@slavistickodrustvo.org.yu
<http://www.slavistickodrustvo.org.yu>

Штампа:

„Чигоја штампа”, Београд, Студентски трг 15
e-mail: chigoja@eunet.yu

Тираж:

500

Petr Kaleta: CESTA DO HALIČE
(FRANTIŠEK ŘEHOŘ A POZNÁNÍ ŽIVOTA VÝCHODNÍ HALIČE VE DRUHÉ
POLOVINĚ 19. STOLETÍ). Olomouc: Votobia. 2004. 272 str.

Кроз приповедање о животу и делу Франтишека Ржехоржа, истакнутог чешког сакупљача етнографског материјала и публицисте с краја XIX века, аутор публикације која је пред нама вешто успева да представи своју анализу галицијског друштва на прагу епохе великих цивилизацијских промена.

Франтишек Ржехорж је рођен у источној Чешкој 1857. године. У Галицију, у околину Лавова, долази са породицом у својој двадесетој години и од 1879. све до смрти 1899. године интензивно се бави сакупљањем материјала о животу галицијских Русина и других народа источне Галиције (уз свесрдну помоћ брачног пара Војте и Јозефе Напрстек, оснивача Чешког музеја индустрије). У самом Лавову је имао прилике да се упозна са научним и културним радницима који су одиграли важну улогу у настанку украјинске нације. Гајио је искрене симпатије према тамошњем народу и упркос лошој материјалној и здравственој ситуацији путовао је по селима и сакупљао етнографски материјал – фотографисао, сликао, записивао, слично многим чешким научницима из тог доба, његовим пријатељима (нпр. Адолф Черни, Едвард Јелинек, Лудвик Куба, Карел Калал и др.) Предано је радио на зближавању украјинског и чешког народа. Иако није био академски образовани стручњак и у области етнографије вишемање самоук, аутор је вредног рукописа „Cesta po východní Haliči, najmě mezi Nuculy” из 1890. године. О животу у том делу Украјине такође је писао за многобројне народописне часописе у Чешкој и сарађивао на великом енциклопедијском речнику „Ottův slovník naučný” (више од 160 одредница о русинској историји и култури).

Природне границе галицијског региона, који се простирао на површини од око 78500 км² сачињавали су Карпати на југу, на западу реке Бјала и Пшемша, на северозападу Висла, на северу Сан и Буг са притокама, на истоку Збруч, Дњестр, и Прут са Рокитом. На западу се историјска Галиција граничила са аустријским и пруским делом Шлезеје, на северу и североистоку са Русијом, на југоистоку са Буковином а на југу са Угарском. Већина источног дела, данас је саставни део Украјине, преостали део припада Пољској републици.

Овај регион је важио за најзаосталији и најзабаченији део аустроугарске монархије, истовремено, пак, и за етнички најразноврснији и најзанимљивији средину. Разлози научног интересовања др Петра Калете за подробнију анализу галицијског друштва током XIX века леже у чињеници да је после преузимања власти од стране Аустро-Угарске 1772. године читава политичка, финансијска и школска управа у тој области била немачка, али су службеници довођени из словенских земаља, нарочито са територије Чешке (слична судбина задесила је и његовог оца). Галиција је у XIX веку, периоду стварања основних контура савремене етничке слике Европе, представљала битан фактор у процесу формирања украјинске заједнице, као један од „субетноса са сопственом етничком структуром и регионалном свешћу.” (стр. 33) Народна култура се у овој концепцији (чији су основни ставови размотрени на страни 30) не схвата као етничка, већ као етносоцијална категорија у историјско-географској структури региона.

Седмо поглавље монографије под називом „Традиција и архаичност источногалицијског села” доноси детаљан опис социолошко-психолошки профил сељака из источне Галиције, те економских и социјалних чинилаца који су утицали на развој источне Галиције и једног од централних објеката истраживања, галицијског села. У Ржехоржово доба источногалицијско село је представљало типичну заједницу преиндустриј-

ске цивилизације. Земљорадник се водио ритмом природе, која је била примарни фактор у његовом животу. Норму је представљало понашање по узору на колектив, што се најчешће видело у време сеоских прослава и празника.

Уз тврђење да успорени економски развој доприноси очувању облика старије културе, аутор закључује да је ипак „вредна дивљења чињеница да је локално становништво из разних региона Украјине сачувало бројне елементе традиционалне културе“ (стр. 47), нарочито имајући у виду последице совјетске владавине на овим просторима.

Основним методолошким поступцима коришћеним у свом раду (веома доследним биографским приступом, анализом заснованом на историјски потврђеним чињеницама а нарочито компарацијом уз изразито комбиновање метода више друштвених наука) П. Калета покушава да „премости јаз“ и негира међусобну изолацију етнографије и историје. Према његовом мишљењу, немогуће је недовољним познавањем свеукупних културно-историјских специфичности и историјског развоја социјалних и етничких облика у њиховим примитивним и сложенијим формама разумети ни коначне резултате трансформације, тј. садашње стање ствари. Ово тврђење нарочито добија на актуелности када се има у виду феномен савремене етничке структуре Украјине у свој својој комплексности.

Још једно занимљиво питање којим се у свом раду бави аутор је употреба етнонима Русин на просторима средње и источне Европе. Украјинци су у тадашњој Аустро-Угарској називани Русинима од стране аустроугарских службеника (у оригиналу „Ruthenische Nation“ после званичног предлога Михајла Левицког 1843. године), док су се Украјинци из царске Русије називали Малорусима. Назив Украјинци се почео користити за означавање становништва читаве Украјине тек после I светског рата.

Вредност ове публикације садржана је у чињеници да се у њој обрађује мало позната тема, већина досадашњих публикација са сличном тематиком (мисли се пре свега на радове М. Молнара и Н. Валашкове) биле су намењене уском кругу читалаца. После интензивирања крајем XIX и почетком XX века чехословачко-украјински односи јењавају током прошлог века, а значај Ржехоржа за њихов настанак је често префуткиван. На одређени начин, овом књигом се „исправља неправда“, јер је Франтишек Ржехорж релативно непознат у чешким научним круговима, док је у западној Украјини, нарочито у Лавову, високо цењена његова улога у украјинском народном препороду.

Аутор приказаног дела је Петр Калета, млади историчар (рођен је 1972. године) са богатим истраживачким искуством, у чијем се центру научног интересовања налази историја источних и западних Словена (области данашње Украјине, Пољске и Лужице) у XIX и XX веку. Ради као научни сарадник у Масариковом институту Чешке академија наука и као предавач на Карловом универзитету у Прагу. О аутентичности прикупљеног материјала (у раду се користи не само чешка литература, већ и пољска, руска, украјинска, немачка итд.) и самог истраживања говори довољно чињеница да је др Калета седам пута током рада на овој књизи боравио у Украјини, на скоро идентичним местима као и сам Ржехорж и учествовао у раду неколико семинара који су се бавили проблематиком источне Галиције.

Сваки део књиге (са укупно 12 поглавља) бави се конкретном тематиком и читалац може да стекне лепу и целовиту слику живота у западној Украјини с краја XIX века. Богато је илустрована фотографским материјалом, доноси велику количину извора и литературе, на крају се налазе резиме на енглеском и украјинском језику и алфавитни регистар личних имена коришћених у књизи.

Првенствено конципирана као научна монографија, књига је намењена и свима који желе да се ближе упознају са географским карактеристикама западне Украјине.

не, са њеним етнографским регионима а нарочито са чехословачко-украјинским односима с краја XIX века. У целини узето, дело Петра Калете представља велики допринос не само проучавању чешко-украјинских односа у Аустро-Угарској, већ и свеукупних међунационалних односа у оквиру монархије у последњих неколико деценија свог постојања.

Далибор Соколовић

Ксенија Кончаревић, Радослава Трнавац: БИБЛИОГРАФИЈА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ЛИНГВИСТИЧКЕ РУСИСТИКЕ (1986-1991). Матица српска, Нови Сад, 2004, 148 стр.

Појава трећег тома *Библиографије југословенске лингвистичке русистике*, која обухвата временски период од 1986-1991. године, чији су аутори др Ксенија Кончаревић и мр Радослава Трнавац, представља наставак првог и другог тома публикације под истим насловом, чији је аутор др Предраг Пипер, а издавач новосадска знаменита кућа Матица српска. Да се подсетимо, први том обухвата период од 1945. до 1975, а други – од 1976. до 1985. године. Овим, трећим томом завршава се библиографски преглед радова из лингвистичке русистике, насталих на простору државе која се, са различитим епитетима, звала Југославија, до 1991. године.

Приказујући прва два тома у XXXIII, 1-4 књизи часописа «Живи језици» за 1991. годину потписник ових редова је свој текст завршио овим речима: «Несумњиво је да треба мислити и о континуитету ове публикације. Била би штета да рад на трећем тому не почне већ сада. То је у интересу просперитета наше лингвистичке русистике.» Због објективних околности и тешкоћа у којима се наша земља рад на трећем тому је, природно, почео са извесним закашњењем, али најважније је да су вредни аутори овај посао привели крају и остварили континуитет са прва два тома. Сада нема потребе да се каже да би рад на четвртом требало одмах да отпочне, јер је он већ увелико одмакао. Проф. Пипер се и поред великих научних и наставних обавеза вратио овом значајном послу и заједно са младом сарадницом Биљаном Вићентић завршава рад на четвртом тому, који ће обухватити период од 1992. до 2000. године. Библиографски ангажман ових аутора на четвртом тому затвориће лингвистичко-русистички круг двадесетог века, и тако ћемо добити заокружену слику развоја наше лингвистичке русистике у том веку, чији почеци припадају зачетнику српске научне лингвистичке русистике професору Радовану Коштутићу. Сигурно је да се може већ на основу ова три тома констатовати значајан успон наше лингвистичке русистике и у квантитативном и у квалитативном погледу, те да она заузима важно место и у европском контексту.

Вратимо се сада актуелном трећем тому. Он и у структурном и у методолошком погледу представља адекватан наставак прва два тома. То су следећа поглавља: *Теоријска и дескриптивна лингвистика*, *Примењена лингвистика*, затим обједињено поглавље са поднасловима *Personalia*, *Библиографије*, *Хроника*, *Прикази периодике*, а на крају је, по природи ствари, одељак *Регистри*, овог пута са једним регистром више, а то је *Предметни регистар*, што чини укупно пет регистара, који омогућавају лакшу оријентацију у материји. Прво поглавље, *Теоријска и дескриптивна лингвистика*, садржи следеће целине: *Руска и совјетска лингвистика*, *Историја руског језика*, *Савремени руски језик*, *Руски језик према другим језицима* (радови из конфронтационе лин-